

ЛЕКСИКА ЗІ СЛЕНГУ ХІПІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Автор статті простежує, які за походженням і семантикою лексичні одиниці зі сленгу хіпі ввійшли до української мови, які умови цьому сприяли та які відбулися семантичні зміни. Детально описані сленгізми, перейняті від американських хіпі.

Ключові слова: лексема, сема, арготизм, сленгізм, сленг хіпі.

Таран О.С. Лексика из сленга хиппи в современном украинском языке. *Автор статьи прослеживает, какие по происхождению и семантике лексические единицы из сленга хиппи вошли в украинский язык, при каких условиях и какие при этом произошли семантические изменения. Детально описаны сленгизмы, заимствованные у американских хиппи.*

Ключевые слова: лексема, сема, арготизм, сленгизм, сленг хиппи.

Taran O.S. Hippy Slang Lexemes in Modern Ukrainian language. *The author of the article investigates what way hippy slang lexemes came into Ukrainian language, under what conditions they came and what semantic changes happened to them. She thoroughly describes American hippy slang borrowings.*

Keywords: lexeme, seme, argot word, slang word, hippy slang.

Звернення до визначеного в заголовку питання зумовлене двома характерними для сучасної української мови процесами: 1) насиченість у різних стилях і жанрах субстандартними елементами різних соціолектів, межі між якими рухливі й розмиті, у результаті чого спостерігаємо взаємопроникнення субстандартних одиниць; 2) поповнення лексики мови відбувається за рахунок не тільки територіальних діалектів, але й соціальних, які стрімко розвиваються й активно функціонують. У цій статті вирізняємо кодифіковану літературну мову, її розмовний варіант, який може мати письмове втілення, та субстандартні підсистеми мови, серед яких розглядаємо сленг хіпі, молодіжний сленг та загальний сленг (В. Хом'яков, Р. Розіна, Л. Кудрявцева) – таке мовне утворення, що посідає проміжне місце між соціолектами й розмовною мовою; загальний сленг увібрав у себе прямо або через посередництво молодіжного сленгу лексику й фразеологію з різних сленгів, жаргонів, арготизмів. Однак процес цей не є хаотичним змішуванням: до загального сленгу мовні одиниці входять у певній пропорції і за певними напрямками (В. Єлістратов).

Сленг хіпі, за спостереженням Е. Береговської, на тлі російського молодіжного сленгу 70–80-х років ХХ ст. відзначався найбільш розгорнутим лексиконом [1: 35]. Звичайно, він мав вплив і на українську мову, насамперед її молодіжний сленг. Л. Ставицька відзначає постійне динамічне проникнення молодіжного сленгу в ширші соціально-мовні страти [4: 190], зокрема загальний сленг і розмовну мову, що відбувається в такому напрямі: сленг хіпі → молодіжний сленг (іноді через посередництво студентського) → загальний сленг → розмовний варіант літературної мови. Однак попередньою одиницею зі сленгу хіпі були запозичені з російської мови або через її посередництво.

Завдання цієї розвідки – простежити, які за походженням і семантикою лексичні одиниці зі сленгу хіпі ввійшли до української мови, які умови цьому сприяли та які відбулися семантичні зміни. Для глибокого розуміння цих процесів вважаємо за доцільне зробити короткий історико-культурний екскурс.

Рух хіпі зародився в США неподалік від Сан-Франциско в робітничо-му районі Хейт-Ешбері на початку 1960-х років XX століття. В американській літературі хіпі представлені як покоління, яке створило контркультуру проти технократії, зробило виклик традиційним поглядам на кар'єру, освіту й мораль [5: 90]. Хіпі виступали проти ядерної гонки, Холодної війни, війни у В'єтнамі.

Руху хіпі в Америці передували бітники (beatniks), спільним із якими у хіпі було вживання марихуани, політичний лібералізм і антиматеріалізм, проте бітники мали інші уподобання в музиці, одязі й були менш інтелектуальні (Ф. Райс, К. Долджин). «Продовження у вокабулярі є відображенням продовження в поглядах і філософії», – такого висновку доходить J. Coleman, порівнявши глосарії сленгу бітників (L. Lipton, 1959) і сленгу хіпі (M. Lay і N. Orban, 1967) [6: 90]. Спільними для обох субкультур авторка виявила лексеми на позначення способів вживання наркотиків та емоційних станів [6: 84–88].

Рух хіпі в США практично згас на початку 1970-х років, проте залишив по собі в американському варіанті літературної англійської мови низку слів, які первісно виникли й функціонували як сленгізми. Однак більше слів, уживаних бітниками й хіпі, закріпилися в загальному американському сленгу, причому міцніше, ніж у британському [6: 90].

На теренах колишнього СРСР субкультура хіпі, яка отримала назву «Система»¹, зароджується наприкінці 60-х років (власне, коли в США рух ішов на спад), її появу пов'язують із Прибалтикою та окремими великими російськими містами – насамперед Ленінградом і Московією. Ядро «Системи» складало інтелектуали переважно з числа студентів, які не приймали фальш і лицемірність суспільства, шукали альтернативні цінності, альтернативний спосіб життя та своє середовище спілкування [2: 118–120]. «Системні» хіпі створили так званий «системний» сленг, який увібрав лексику зниженого вульгарного розмовного мовлення, окремі лексеми зі сленгу стиліяг², кримінальних аргі, а також витворив і запозичив насамперед з американського варіанта англійської мови чимало нових слів (Л. Радзіховський, А. Мазурова, М. Грачов). Появу «системного» сленгу називають третьою хвилею в розвитку молодіжного сленгу (після 20-х і 50-х років) і пов'язують із періодом застою, що породив різні неформальні рухи: «хіпуючі» молоді люди створили свій «системний» сленг «як мовний жест протистояння офіційній ідеології» [1: 32].

¹ Хіпі називали себе «Системою» – цим підкреслювали значущість для хіп-руху особистих контактів і зв'язків, наявність «свого кола» [3: 126].

² Ця субкультура передувала хіпі й була своєрідним протестом проти нав'язуваних стереотипів поведінки, одноманітності в одязі, музиці, стилі життя. Зі сленгу стиліяг у сленг хіпі перейшли переважно англізми: рос. *гёрл (гёрла)*, *шузы*, *фа-зер*, які набули швидкого поширення в мовленні молоді 50-60-х років (Л. Лошманова, А. Мазурова, Ю. Саплін).

Матеріал дослідження – постмодерні художні твори, пісенні й рекламні тексти, форуми, що відбивають розмовну комунікацію – усе дискурсне розмаїття 2000-х років. Критерієм визначення лексеми як сленгізму хіпі послугували фіксації в словниках сленгу хіпі Ф. Рожанського (1992), А. Мазурової (1988) та наведеного в праці О. Запесоцького й О. Файна «Словаря системного сленга».

Будь-який сленг відбиває ціннісні орієнтири й пріоритети його носіїв. Сленг хіпі відображає такі значущі для цієї субкультури теми: зовнішній вигляд хіпі, який визначає приналежність до угруповання; дозволля (насамперед форми – *сейшин (сейшен), тусівка (тусовка)*; місце – сленгові топоніми, які варіюються залежно від географічної локації хіпі); уживання алкогольних напоїв – невід’ємна частина всіх форм дозволля; наркотики; музика, зокрема рок; стосунки з іншими людьми, які не є хіпі, у тому числі з представниками правоохоронних органів, що для хіпі – уособлення бездушного суспільства; мандрування *автостопом* і пов’язані з цим місця тимчасової дислокації хіпі (*флет*); секс (Л. Радзиховський, А. Мазурова, О. Запесоцький, О. Файн).

Субкультура хіпі є частиною молодіжної культури – їх об’єднує насамперед соціальний чинник віку, цим зумовлений перехід до молодіжного сленгу більшості слів, актуальних для молоді незалежно від приналежності до певної субкультури. При цьому сленгізми хіпі втрачають у денотаті компонент значення ‘належний хіпі’, ‘атрибут хіпі’.

Основна функція загального сленгу – експресивна – зумовила перехід до нього адаптованої в молодіжному сленгу емоційно-оцінної лексики з мовлення хіпі: *гробаний, кльовий, крутий, голімиий, прикольний, стьобний, ніштяк* (первісно – з аргіо наркоманів, у якому позначає оцінку стану наркотичної ейфорії). Наприклад, у таких контекстах: *З новим літом, «Люкс FM», «Люкс FM», «Люкс FM», літом кльовим!* (реклама радіо «Люкс FM» на ТК «Ірта», м. Луганськ, 19.07.2011); *Славік тяжко видихнув повітря і дістав якусь голіму папіросу* (С. Жадан, 2006); *Через цю книжку читач самовиражається. Плюс це стьобний подарунок* (інтерв’ю з видавцем А. Білою, 01.10.2012).

Загальний сленг поповнився також емоційно-експресивною дієслівною лексикою: *динаміти, гасити, забити (на що), підписати (кого на що), зависати, злиняти, кинути (кого), мочити, напружати, відриватися, триндіти* та похідні. За походженням більшість із них арготизми – це пояснюється тим, що хіпі постійно мали сутички з міліцією, часто перебували в камерах попереднього ув’язнення, спецприймальниках, де мали можливість контактувати з кримінальними елементами. Характерно, що в аргіо як мовленні закритих соціальних груп ці одиниці не позначені особливою експресією через інші пріоритетні функції. Однак потрапивши до сленгу хіпі, вони набувають експресивно-емоційних конотацій, а семантичний елемент ‘відношення до кримінального світу’ відходить на периферію значення.

Хіпі вкладали в запозичені арготизми свій смисл відповідно до способу життя. Наприклад, *тусовка* – ‘це зібрання хіпі з метою спілкування’ [СХ], пор. у кримінальному аргіо: ‘зібрання представників кримінального світу для

обговорення спірних питань' [ТСРЖ: 580]. У семантиці слова при цьому відбувався перерозподіл сем, звуження або розширення значення – як кількісне, так і якісне, наприклад: *ксива* в кримінальному арго – 'записка, лист, документ, паспорт, зокрема підробний' [ТСРЖ: 290], у хіпі – 'паспорт, будь-які папери й документи' [СС: 153; СХ], звідси й дериват *ксивник* – 'маленький мішечок, що одягається на шию, для паспорта, документів' [СС: 153; СХ] – він був неодмінним атрибутом хіпі, у загальному сленгу – будь-який документ, що посвідчує особу: <...> *працівники закарпатської ДАІ зафіксували десять випадків, коли водії намагалися уникнути відповідальності, тисцюючи інспекторові різноманітні «ксиви»* (стаття на форумі Закарпаття «Уж Форум», <http://www.uzhforum.com>, 12.02.2010).

Історія арготизмів *стрьом*, *кльовий*, *кльово*, уподобаних хіпі, а сьогодні живаних у загальному українському сленгу, нараховує сотні років, сягає офенської таємної мови (XIV–XVI ст.), про що свідчить фіксація їх у лексикографічній праці В. Даля «Словарь офенского языка» (1854 р.). На сучасному мовному ґрунті актуалізації арготичної лексики сприяє загальна криміналізація суспільства на всіх рівнях.

Сленг хіпі відбиває ще одну особливість світогляду субкультури. Значна кількість лексичних одиниць називає різні наркотичні речовини, спосіб їх уживання або описує психофізичний стан унаслідок їхньої дії. Наркотики були частиною філософії хіпі, адже «бачення форми завдяки вживанню галюциногенних наркотиків руйнувало лінійність світу» [5: 94]. Щоправда, за свідченням О. Запесоцького й О. Файна, у «Системі» не існувало єдиного погляду на це [2: 155]. Більшість сленгізмів цієї теми запозичені хіпі з арго наркоманів, окремі – назви наркотичних речовин – утворені самими хіпі. У загальний сленг проникли лексеми як зі збереженою семантикою – на позначення наркотиків (*колесо*, *косяк*, *план*, *дурь*, *трава (травка)*, *кислота*), дій і станів, із ними пов'язаних (*ширяться*, *сісти (підсісти) на*, *сидіти (на)*, *злізти*, *обдовбатися*, *прихід*, *ломка*), так і зміненою – *глюк*, *знати*, *доганятися*, *кайф*, *торчати*, *ульт*, *бодяжити*, *замутити*, *кумарити*, які, проте, можуть бути вжиті й у первісному значенні. У лексемах зі зміненою семантикою та їхніх похідних спостерігаємо перенос значення з площини психофізичного стану в психоемоційний: *Ми просто кайфуємо від того, що сьогодні п'ятниця!* (у мовленні ведучого «Русское радио», 17.08.2012); *ти тут на Милу не гони* (блог телешоу «Голос країни», <http://goloskrainy.tv>, 22.08.2011). Актуалізація лексики «наркотичної» теми в загальному сленгу пов'язана як із лінгвальними чинниками (нові можливості вираження експресії, емоції, дія закону економії мовних зусиль), так і позалінгвальними (зв'язки між представниками різних соціальних груп, стрімкий розвиток наркобізнесу в Україні, з яким пов'язана часто неприхована пропаганда наркотиків у молодіжних журналах, художній літературі тощо).

Із субкультурою і сленгом хіпі пов'язують потужну хвилю англо-американських запозичень у мовленні молоді (В. Хімік). Їхньому поширенню в загальному сленгу сприяє англізація української мови в цілому. Це такі англізми: *мен*, *лайф*, *сейшн*, *мані*, *хаєр*, *вайф*, *френд*, *драйвер (водій)*, *драйв*,

крейзі, крезанутий, олдовий, аскаць, лукать, продаблитися, фейс та ін. Специфіка їх у тому, що вони дублюють існуючі в мові слова, але набувають різних конотацій, відбивають переважно фонетико-графічний тип запозичення з літературної англійської мови з наступною морфологічною адаптацією.

Кілька сленгізмів хіпі запозичені шляхом семантичного калькування. Так, багатозначний сленгізм **крутий** набув поширення ще в «системному» сленгу, згодом перейшов до молодіжного. Сьогодні він є одним із найбільш частотних і активних у словотвірному плані, уживається в різних дискурсах, навіть в учнівських щоденниках: *Там вона дізнається про місцеву круту знаменитість – Крістофера Вайлда* («Super щоденник!», ТОВ «Компанія “Мандарин”»); у рекламі для дітей: *Надішли обгортки <...> і отримай круту сумку* (реклама солодких батончиків «Kinder-пінгві», ТК «СТБ», 18.11.2012); у сучасних піснях: *Ай, немає нікого крутішого за курсантів* («Бумбокс») тощо. Л. Ставицька вказує на запозичення сленгізму з розмовної англоамериканської мови: від англ. *cool* або *tough* [4: 213], що підтверджують переклади назв художніх фільмів, наприклад, «**Крутий пес**» – пригодницький кінофільм (США, 2010), в оригіналі називається «Cool Dog».

Зі сленгу американських хіпі шляхом семантичного калькування запозичені лексеми **трава (травка), кислота**, які ввійшли до загального українського сленгу. Так, *grass* (трава) у значенні ‘марихуана’ вперше засвідчене в глосаріях 1943 р. – це означає, що хіпі його перейняли від бітників, а от поява *acid* (кислота) – ‘ЛСД’³ датована 1965 р. – це, власне, зі сленгу американських хіпі [6: 88–89]. Закорінення цих сленгізмів у мові-реципієнті й подальше активне функціонування поза межами субкультури хіпі, очевидно, зумовлене їхніми асоціативними зв’язками в російській та українській мовах.

Кілька одиниць зі сленгу хіпі ввійшли до літературної української мови. Л. Ставицька наводить один такий приклад: **автостоп** [4: 195]. У хіпі пересування автостопом відповідало ідеї свободи, а траса ставала своєрідним символом життєвих мандрів [2: 142]. Найбільшу ймовірність увійти в літературну мову або принаймні її розмовний варіант мають назви реалій, що на якийсь момент були відсутні в суспільстві й, відповідно, не мали позначень у мові. Так, джинси стали улюбленим одягом хіпі, які разом із реалією запозичили і її іменування. Англiзм **джинси** походить від англійського іменника множинної форми *jeans* – ‘штани, вироблені з цупкої бавовни’ [OALD: 694]. Природно, що з огляду на позалітературний статус, він не був зафіксований «Словником української мови» в 11 томах (т. II, 1971). На шляху зі сленгу хіпі в молодіжний сленг і далі – розмовну мову англiзм утратив диференційну

³ ЛСД – діетиламід лізергінової кислоти, звідси й сленгова назва. Це синтетичний токсичний препарат групи галюциногенів, його дія пов’язана зі зміною свідомості, агресивний стосовно головного мозку. Наукове вивчення його впливу розпочалося, як пише М. Issit, на початку 60-х років і пов’язане з ім’ям психолога Гарвардського університету Timothy Leary, який разом із письменником Ken Kesey, що добровільно брав участь у випробуваннях ЛСД, успішно пропагував серед молодих хіпі експерименти з психоделіками [3: 4]. Пізніше препарат був прийнятий на озброєння США як бойова отруйна речовина. В Україні він є найбільш розповсюджуваним у нічних клубах.

сему ‘атрибут хіпі’, відбулося розширення значення разом із виходом лексеми за межі мовлення окремої соціальної групи. Про входження колишнього сленгізму в літературну мову свідчить його фіксація без стилістичних поміт у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (В. Бусел, видання 2001, 2005). У ньому ж зафіксовані ще такі одиниці зі сленгу хіпі: *фан, брендовий, лейбл, шоп*, які одночасно, але непослідовно засвідчені й українськими словниками сленгу/жаргону Л. Ставицької, Т. Кондратюк. Вивчення умов їх функціонування й семантичного розвитку становить перспективу цього дослідження.

Отже, сленгізми хіпі потрапили до загального сленгу в результаті складного процесу внутрішніх і зовнішніх запозичень. Відбір лексем відбувався із семантичними трансформаціями, відповідно до ціннісних пріоритетів, заcodeваних у молодіжному сленгу, але не обмежених ним.

Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні молодіжного сленгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Береговская Э.М.** Молодежный сленг: формирование и функционирование / Э.М. Береговская // Вопросы языкознания. – 1996. – № 3. – С. 32–41.
2. **Запесоцкий А.С.** Эта непонятная молодежь... Проблемы неформальных молодежных объединений / Александр Запесоцкий, Александр Файн. – М. : Профиздат, 1990. – 224 с.
3. **Радзиховский Л.А.** Сленг как инструмент остранения / Л.А. Радзиховский, А.И. Мазурова // Язык и когнитивная деятельность: сб. ст. / [отв. ред. Р.М. Фрумкина]. – М. : Наука, 1989. – С. 126–137.
4. **Ставицька Л.** Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціяція української мови / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
5. **Brake M.** Comparative Youth Culture: The sociology of youth culture and youth subcultures in America, Britain and Canada / Michail Brake. – New York: Routledge, 2003. – 228 p.
6. **Coleman J.** The Life of Slang / Julie Coleman. – New York: Oxford University Press, 2012. – 352 p.
7. **Issit M.L.** Hippies: a guide to an American subculture / Micah L. Issit. – Santa-Barbara: Greenwood Press, 2009. – 164 p.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- СС** – Мазурова А.И. Словарь сленга, распространенного в среде неформальных молодежных объединений / А.И. Мазурова // Психологические проблемы изучения молодежных объединений: сб. науч. тр. – М. : АПН СССР, 1988. – С. 148–157.
- СХ** – Рожанский Ф.И. Сленг хиппи [Электронный ресурс] / Ф.И. Рожанский. – СПб. – Париж, 1992. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics2/rozhansky-92.htm>
- ТСРЖ** – Грачев М.А. Толковый словарь русского жаргона / М.А. Грачев. – М. : ЮН-ВЕС, 2006. – 704 с.
- OALD** – Oxford Advanced Learner's Dictionary / chief editor Sally Wehmeier. – [7-th ed.]. – Oxford : University Press, 2005. – 1542 p.